

to's, de klinkers voor asfalt, grote (spoorweg-)bruggen gaven het platteland een modern aanzien.

Na decennia lang met vooruitgang te zijn geassocieerd, werd rijkswaterstaat in de jaren zeventig fors bekritiseerd: de grote bouwwerken stonden plots symbool voor technocratie en grootschalig denken, terwijl natuur- en milieubehoud daar tegenover geplaatst werden. De verheerlijking sloeg om in verguizing. De dienst is tegenwoordig niet meer het nationale paradepaardje, maar houdt zich vooral met beheer en onderhoud bezig. Het boek heeft een notenapparaat en een bijlage met tabellen van primaire cijfergegevens en is verder voorzien van registers op persoonsnamen, geografische namen en zaken.

M. J. Janse

J. J. van Dijk, J. Slok, *Saamgesnoerd door eenen band. Een eeuw hout- en bouwbond CNV 1900-2000* (Dissertatie (bewerkt) Vrije Universiteit van Amsterdam 2000; Odijk: Hout- en bouwbond CNV, 2000, 399 blz., ISBN 90 74937 03 9).

De hier besproken studie naar de geschiedenis van honderd jaar protestants-christelijke vakbeweging in de hout- en bouwnijverheid en de woningcorporaties is een typisch jubileumboek. Het is niet alleen geschreven in opdracht van het bestuur van de hout- en bouwbond CNV, de tot stand koming ervan is bovendien begeleid door een zogenaamde leescommissie van vijf personen, waaronder de voorzitter van het opdrachtgevende bestuur, Freek van der Meulen. Toch heeft deze achtergrond de wetenschappelijke onafhankelijkheid van de beide schrijvers niet aangetast en kan er zonder aarzeling gesproken worden van een historisch waardevolle studie.

Als aangrijpingspunt van het boek geldt de oprichting op 26 december 1900 van de Christelijke bond van timmerlieden, die eerst vele jaren later zal uitmonden in het samenwerkingsverband van de christelijke bouwarbeiders- en houtbewerkerbonden. De beide auteurs volgen de historie van beide bonden en hun uiteindelijke fusie in juli 1955 nauwgezet, waarbij ook de begrijpelijke weerstand bij bestuurders en achterban tegen het opgeven van de eigen identiteit ruim aan bod komt. De weergave van dit historische proces lijdt echter enigszins onder een overmaat aan niet altijd even relevante details en draagt tevens een te beschrijvend karakter. Anderzijds is wel degelijk gepoogd ordening aan te brengen in de overstelpende vloed aan informatie, door de sociaal-economische ontwikkeling van Nederland in vogelvlucht te duiden en door korte evaluaties bij de meeste hoofdslukken te plaatsen. Van belang is daarnaast dat niet alleen de institutionele ontwikkeling en daarmee het manoeuvreren van de vakbondstop wordt getraceerd, maar dat tevens ruime aandacht uitgaat naar de houding van de gewone leden in de plaatselijke afdelingen. Deze, veelal maar niet uitsluitend in een apart kader geplaatste, weergave van het beleven van het doorsnee vakbondslid is een belangrijke corrigens op een al te nadrukkelijke concentratie op het wel en wee van de vakbondstop en van de gedetailleerde en technische weergave van het centrale onderhandelingsproces met werkgevers en overheid. Wat dit laatste punt betreft komt in wezen de gehele historie van de vakbeweging aan bod, waarbij de geleidelijke introductie van de collectieve arbeidsovereenkomst centraal staat en die belangrijke aspecten van de wording van het moderne zorgsysteem aan de orde stelt.

Uit het boek komt overduidelijk naar voren hoe beducht in den beginne leiding en leden van

de christelijke vakbeweging voor het stakingswapen zijn geweest en hoe de protestants-christelijke achtergrond een militant optreden in de weg stond. Zo keert de afdeling Hilversum van de Nederlandsche christelijke bouwarbeidersbond (NCB) zich in november 1918 tegen de door Troelstra geproclameerde 'revolutie' en roept de leden op 'toch vooral de overheid die door God over ons gesteld is te steunen' (55). Nog in 1983 gaat voorzitter Dilo Commenée van de hout- en bouwbond CNV, wiens merkwaardige vertrek in 1985 veel aandacht vraagt, een protestmanifestatie in met het uitspreken van vertrouwen in Gods woord. Het boek staat werkelijk bol van dit soort proclamaties, ofschoon anderzijds helder naar voren komt dat de christelijke gedweeheid ten aanzien van overheid en werkgevers zeker niet ongelimiteerd is en dat de vakbondstop meermalen moeite heeft de drang der leden naar acties te weerstaan.

Eén van de (impliciete) lessen uit de studie is, dat de religieus gemotiveerde weerzin tegen stakingen en andere radicaal geachte actiemiddelen aan slijtage onderhevig is, waardoor het onderscheid met de sociaal-democratische en katholieke vakbeweging vermindert of zelfs (vrijwel geheel) verdwijnt. Men mag het typerend noemen dat bij de discussie over de identiteit van de hout- en bouwbond CNV uit 1997 de christelijk-sociale uitgangspunten weliswaar worden beklemtoond, maar óók worden vertaald naar een vakbondspraktijk die 'mensen tot hun recht [wil] laten komen door middel van persoonlijke aandacht en een betrouwbare dienstverlening' (371). Voorwaar een opdracht waar geen paganist zich voor zou behoeven te schamen en die het verzet van het CNV tegen het opgeven van de eigen zelfstandigheid enigszins merkwaardig maakt. Toch dragen de auteurs overtuigende argumenten aan om de hardnekkige beklijving van de eigen autonomie te verklaren, waarbij historisch bepaalde animositeiten, ideologische peculiariteiten en competentiekwesties een voorname rol (blijven) spelen.

Buitengewoon interessant aan de studie is ook de inkijk die de lezer gegund wordt in de machtsverhoudingen binnen de christelijke vakbeweging, waarbij twisten en persoonlijke ambities zonder schroom aan bod komen. Ook de niet altijd even vlekkeloze relatie tussen de hout- en bouwbond(en) enerzijds en het overkoepelende bondsbestuur anderzijds komt ruim aan bod. Zo blijkt het bondsbestuur slechts de industrie- en overheidsbonden met hun grote ledentallen echt au sérieux te nemen, terwijl de kleine hout- en bouwbond als typische 'markt-bond' met argusogen de eisen vanuit de ambtenarenbond en de ermee verbonden collectieve sector volgt.

Resteert te vermelden dat de studie enigszins lijdt onder een weinig opwindende verteltrant, iets wat echter allerminst afbreuk doet aan het belang van een doorwrocht historisch verhaal, dat verlucht is met vele fraaie illustraties.

M. H. J. Buiting

M. Reynebeau, *De eeuw van België*, J. Robert, ed. (Tielt: Lannoo, 1999, 223 blz., f97,50, ISBN 90 209 3689 1).

Het 'mythische' jaar 2000 was ook voor de mythenbestormende historicus-journalist Mare Reynebeau aanleiding voor een terugblik op de vorige eeuw. En zoals in het genre van eeuw-overzichten gebruikelijk is, werd ook hier vertrokken vanuit een wel zeer algemene vraagstelling: 'hoe is de Belg de twintigste eeuw doorgelopen'?

Reynebeau is deze vraag met een sterk synthetiserende en — waarom niet — ook enigszins schematiserende geest te lijf gegaan. Reynebeau bezit deze kwaliteiten. Dat bleek al eerder,